

Градимиp Стојковић

ХАЈДУК СА
ДРУГЕ
СТРАНЕ

мала лагуна

Садржај

Наставниче! Наставниче!	9
Они су схватили	27
Уна, али не река	41
Проблеми и решења	57
Новогодишње приче	71
Ускок	89
Чиста романтика	109
Нека им буде.	129
Разредни	157
Хајдук о писцу.	179
Белешка о писцу	181

(I)

НАСТАВНИЧЕ! НАСТАВНИЧЕ!

– Седите!
Сели су, на часну реч... да не поверујеш!
Сели су и забленили се у мене: блиски контакт треће врсте. Било шта да им кажем, биће глупо, па сам решио да применим класичну шему:

– Најпре, да вам се представим. Зovem се Глигорије Пецикоза...

– Хајдук! – добацио је неко из позадине. Штета, нисам видео ко, а глас нисам познавао. Наставио сам:

– У реду, неко ме већ зна. Тај неко вам је сигурно причао о мени...

– Јесте! – поново се јавио исти глас. Почео је да ме нервира. Приметио сам неколико значајних кезова. Најбоље ће бити да их не констатујем.

– Сигурно знате да ћу вам предавати...

– Биологију! – то су већ хорски објавили. Е па, нећете ви мени тако, генијалци! Осмехнуо сам се слатко и објавио:

– А, не! Предаваћу вам музичко.

Тајац и гомила убезекнутих фаца. То је, клинци, тек да видите с ким имате посла. Искористио сам предност изненађења:

– Видим, није вам јасно. Будући да сте врло добар хор, са још бољим солистом, одлучио сам да вам ипак предајем музичко. Ту, изгледа, имате сасвим пристојну подлогу.

Насмејали су се и загаламили. А ја сам остао мртав хладан. Осећао сам да овај почетак није био добар, али шта је – ту је.

Несрећа, то је старо правило, никада не иде сама, уз њу је и невоља. Усред оноликог смеха и галаме неко је покуцао, врата су се отворила и у кабинет је ушла Директорка. То је, наравно, могло само мени да се догоди...

Клинци су се пресекли и поскакали са столица.

– Добар дан, колега – љубазно ми се обратила. – Добар дан, осмо пет, најбоље одељење у овоме дану.

Прогутао сам основачку, давно заборављену кнедлу и климнуо, без текста.

– Видим, закаснила сам. Већ сте се упознали. А баш сам, децо, желела да вам лично представим новог разредног старешину.

Зажагорили су. То је био нови шок. Директорка ме је упитно погледала.

– Овај... хмм... то им још нисам рекао...

Ухватила је фазон у таку.

– Одлично! – повисила је глас и клинци су занемели. – Баш добро, јер имам задовољство да вам овакву суперновост ја саопштим. Не шалим се,

децо, када кажем да сам срећна и поносна што вам колегу Хајдука дајем за разредног старешину. Он и ја смо стари познаници. Баш због тога осмом пет припада част да им, уз моју најсрдачнију препоруку, мој стручни и особни колега буде разредни. Верујем да ћете и сами то убрзо схватити, јер осмо пет не може без Хајдука, нити Хајдук без осмог пет...

Остала је иста. Признајем, обузела ме је неочекивана топлина – Хајдук и осмо пет, стварно, не могу једно без другог.

– Па, ето вам разредног – одмахнула је и ненадачно враголасто се осмехнула. – Ето вам Хајдука, па берите кожу на шиљак! Ја сам то давно преживела и остала читава...

Окрнула се и журно изашла. Чинило ми се да сам чуо још и њено кашљуцање из ходника.

Клинци су и даље стајали у тишини као да су нешто очекивали. Пренуо сам се:

– Седите.

Сео сам и ја и отворио дневник.

– Ред је да се и ви мени представите. Читаћу по прозивнику. Унапред се извињавам ако негде погрешим. Ви ме исправите, важи?

Почео сам:

– Бановић Страхуња!

Ето ти га на! Ни налик на онога из народне песме.

Редом – гомила сличних њушкица. Ко ли ће да их упамти? Нека, биће времена. Иначе, клинци к'о клинци...

– Краљ Александар! – нехотице сам се насмејао. За мноштво и осмо пет.

– Краљевић Марко...

Е, ово је већ да умреш од смеха... Бео, прозиран, ни да је у петом, а камоли у осмом разреду. И то још – Марко Краљевић!

Клинци су радознано шушкали, вероватно очекујући да нешто кажем. А ја сам само сложио ону чувену Хајдучку фацу „везе немам“ и наставио прозивку.

А онда, пред крај:

– Цар Урош!

То је, ипак, било превише, чак и за мене. Нисам издржао:

– Па, добро, генијалци... какав је ово монархистички разред?

– Само нам још Хајдук недостаје! – опет онај глас из позадине. Открићу те, мајсторе, још овога часа!

И крај:

– Шчебалов Александар...

Шчебалов? Њен син, у њеној школи, а у мом разреду!

– Ја сам, наставниче – јавио се онај глас. Е, ту ли си најзад, паметњаковићу... одиграћемо и ту игру, али на хајдучки начин!

Заклопио сам дневник и устао. Прелетео сам погледом по осмом пет, по мом одељењу: од овог тренутка дакле, почиње...

Зазвонило је. Кад пре, ђаво га однео!

Клинци су, као лансирани, поскакали са својих места и загалумили. Викнуо сам пуним плућима:

– Седи!

Послушали су ме, као један. Низ забезекнутих фаца упиљио се у мене. Осмехнуо сам се вампирски:

– Одмах научите прву лекцију. Час је завршен онда када ја кажем, а не када чујете Звонка Спасића, јасно?

– Јасно! – јавило се неколико гласова.

– Е па, драги моји – отпустио сам их – час је завршен!

Изашао сам у ходник. Тек ту, у изненада пријатној хладовини, осетио сам како ми низ леђа клизи танак поточић зноја.

И то се завршило...

Или је почело?

* * *

Разредно старешинство ми је, сасвим nonchalant-но, увалила Директорка у самом старту:

– Гвожђе се кује док је вруће, Хајдук. И немој да ме питаш како... исто онако као у оно време кога се, верујем, још добро сећаш. Само што си ти сада са друге стране. Упозоравам те, ово је изазов и за искусног просветарског вука. Осмом пет ти си седми разредни старешина.

Није ми било свеједно. Покушао сам да ескивирам:

– Али ово ми је први посао! Још ниједан час у животу нисам одржао, а ви ми одмах уваљујете неко ризично друштво.

Намрштила се:

– Не филозофирај, знаш! И не пренемажи се. Први посао, па шта? Шта би ти хтео? Као писмени

у основној школи... увод, разрада, закључак? Бар ја знам шта ти можеш.

– Користите стари ауторитет – насмејао сам се.
– Нека вам буде... Разредна, како наређујете.

Као да сам је озбиљно разљутио:

– Нисам ти ја више никаква разредна, већ колегиница! Ти си дипломирани биолог, а не мој ученик.

Како да ми буде колегиница када ми је предавала и злоупатила се са мном и мени сличнима у оно време и у оном чувеном осмом пет?

– Хајде, човече, крени! – обгрлила ме је око рамена. – Ти си мој Хајдук и моја инвестиција.

Била је у праву. Због ње сам ово изабрао. Она је згрешила за моје студије биологије и мој наставнички посао. Моји маторци никако нису били срећни због мог одласка на биолошки факс, али ме нису спречавали. А ја сам, ето, дипломирао и имао луду срећу да одмах улетим у ову школу. Могао сам и да останем на факсу – просек ми је био девет-тридесет – али ми је ово било сасвим по мери. Желео сам баш да радим у основној школи.

Моја маторка Вера је гунђала:

– Глупав си колико си тежак! Нуде ти господски посао, на факултету, а ти се лудираш...

Мој вечито сумњичави маторцац је прорицао:

– Покајаћеш се ти, синак, брзо. Само, пази, неће тебе да чекају на том твом одсеку. За такав посао се десетине њих грабе.

А ја сам, по хајдучки, одлучио и – тачка.

Једно нисам никако могао да замислим: како ћу да радим у школи у коју сам ишао? Од старих

наставника, оних који су ми предавали, неколицине више није било у школи: заврнути Математичар, па техничар Нитница, наставница ликовног и, нажалост, мој омиљени физкултурник Рођа – онај исти коме смо прорицали да ће се оженити Разредном. А нико од нас није знао да је Разредна бећ била удата за неког откаченог сликара, Руса, неког Њиколајевича Шчебалова.

Та иста моја Разредна постала је директор, а ја сам наследио њен посао, њен кабинет и неко ново осмо пет.

* * *

– Наставниче! Наставниче!

Уздао сам се у памћење, а требало је одмах да препишем свој распоред. Мораћу у зборницу.

– Наставниче!

Имао сам још око пет минута и то би могло да буде сасвим довољно. Нећу моћи да попушим цигарету. У зборници је било забрањено пушење...

– Наставниче!!!

Ама, што се ово дете дерња као сумануто? И због чега му се тај сом од наставника не одазове?

– Наставниче, молим вас!

Некаква чупава, румена клинчица се испречила преда мном. Умало да је прегазим. И где јој је тај глуваћ од наставника...

То сам ја!

– Мене зовеш? – одвалио сам препаметно.

– Вас, наставниче. Молим вас, дођите. Они ваши нас бију и не дају нам да се играмо.

– Они моји?

– Из осмог пет, наставниче.

Пожурио сам за клинком. На дворишним вратима је била гужва.

– Ено, наставниче, видите – цвилила је малецка. – Они тамо. Мени су налупали чврге. Видите шта раде!

Видео сам. У ствари, ништа нисам видео, осим да два израсла мамлаза масирају слабије од себе. И нигде нисам видео дежурног наставника. Разгрнуо сам децу с врата и изашао у двориште.

– Вас двојица – довикнуо сам – овамо!

Још су им кезови били на фацама.

– Брже!

Дечица су се склањала у страну. А она двојица су још оклевала.

– Шта би млада господа? – удесио сам умилно.

– Лимун, наранџу или киви?

Нестало је кезова, а појавила се неверица. Лењо су се померили, фрајерски и шмекерски.

– Тутањ! – подвикнуо сам. – Испред мене!

Пропустио сам их, па пошао за њима.

– Правац биолошки кабинет, брже!

На степеништу ме је ословила нека жена, девојка, нисам имао времена да о томе лупам главу:

– Колега Пецикоза, ја бих вас молила да...

– Доцније, колегинице! – добацио сам преко рамена.

У кабинету су била само два редара неког разреда, који је сигурно требало да има следећи час код мене.

– Вас двојица у ходник – рекао сам им. – И не улазите док вас не позовем.

Она двојица су стала код табле. Одмерио сам их. Богами, ова данашња деца расту као суманута! Како их нисам запазио при прозивци?

– Причајте, другари – рекао сам, што сам могао смиреније. – Прво ваша имена, а потом шта сте то забрљали с оном дечицом.

– Нисмо им ништа радили – одлучио се да проговори онај десни, кратко ошишани и кошчати клипан.

– Име, молим?

– Тутуновић Милан.

– А ти? – окренуо сам се другом, нешто здепастијем, риђем.

– Унуковић Зоран.

Ћутао сам и чекао. Ћутали су и они. Није било још много до звона за улаз. Питао сам:

– И то је све?

Ћутали су.

– Добро, ако тако желите... Идите на час сада. Видећемо се ионако на шестом опет. До тада смислите добру причу, требаће вам. Бришите!

Одвукли су се, онако мангупски, с ноге на ногу. Малчице ми је као затитрало у утроби. Биће ту посла и посла!

Пожурио сам у зборницу да коначно препишем распоред. Успут сам запалио цигарету. Било шта да су урадили дечици, није било добро. А још горе ће бити ако их има још таквих у разреду. Мораћу да се присетим неких старих шема из основачких дана.

Није то било тако далеко иза мене да бих заборавио све форе и фазоне.

Стао сам испред распореда и почео да преписујем. Није лоше изгледао: само два дана по шест часова... где да отресем пепео?

– Колега, молим вас, овде се не пуши! – ослвила ме је, очигледно ме не препознавши, Немица.

– *Der erste Schultag ist immer so interessant* – окренуо сам се. – *Wir haben den Stundenplan bekommen. Das ist nicht schwer, ja?**

Шокирао сам је начисто. Унела ми се у лице, па цикнула:

– Хајдук! Па ово је наш Хајдук!

Загрлила ме је тако да су ми из руку испали и нотес и оловка и цигарета.

– Значи, ти си то њено изненађење!

– Не можете ви без мене – насмејао сам се од срца – а ни ја без вас.

Одвукла ме је до средине зборнице:

– Колеге, ви који га не знате, ово је Глигорије Пецикоза Хајдук, наш бивши ђак. А сада наш колега, биолог...

– Баш си морала да ми поквариш посао – јавила се Директорка с врата зборнице. – Зар не знаш да новог колегу директор представља колективу?

– Али то је наш Хајдук – бранила се Немица.

Око мене су се окупили моји бивши наставници, моје садашње колегинице и колеге: Физа – исти као пре више од девет година, брадати Хемичар

* Нем.: Први дан школе је увек тако занимљив. Добили смо распоред. То није тешко, зар не?

– нешто му је побелела брада, историчар, географичарка... најзад и српкиња – Годзила! И наједном сам опет био онај основац, осмак, Хајдук, сељаче у Београду... Да ли је девет година мало или много?

И опет ме је, као некада, извукло звоно за час.

– Ти ми, Хајдук, опет ствараш гужву – добацила је као прекорно Директорка. – Хајдемо, колеге. Деца чекају.

У пролазу сам јој одговорио:

– Тако вам је то, Разредна. Још ми само Хималаја и Влада Индијанац недостају!

Нисам сачекао одговор. Заждио сам низ ходник. Слутим да не бих чуо баш пристојне речи.

* * *

Шести час и поново осмо пет, а ја нисам припремио стратегију. У ствари, требало је да буде час биологије, али сам одлучио да га жртвујем за опште добро.

Застао сам испред врата кабинета. Унутра је, изгледа, био у току Трећи светски рат. Опште урлање, мјаукање, звиждање и вриска – то ли је, дакле, тај мој осми разред? Опрезно сам отворио врата и само завирио. Нису ме ни констатовали. Ушуњао сам се, баш да видим...

Тројица-четворица су скакала с клупе на клупу, једна група је шутирала нечију торбу код улаза у спремиште, пар њих је уништавало таблу жврљајући немилосрдно по њој... нисам ни успео да сагледам сва чудеса овог нестварног призора. Да

ли ја то сањам неки хорор? Осећао сам како ми мрзну образи.

Онда ми је у стомак улетео неки живи главати пројектил и још се отресао:

– Кидај, креле! Кад те оманем...

Креле, то јест ја, његов разредни, остао је без текста. А клинац ме је тек тада препознао и бриснуо завијајући:

– Наставник! Наставник!

Бомба је експлодирала и у наредном минути разбежали су се по местима. Остао сам и даље поред врата, примењујући онај стари фазон одбројавања у себи. Није баш пуно помагало, али ни одмагало. Једноставно, време је пролазило и најзад је завладала гробна тишина.

Окренуо сам се ћутке и изашао у ходник. Затворио сам врата за собом, наслонио се на њих и зажмурио. Тако! Онда покуцао. Ништа! Поново сам куцао, а из кабинета се зачуо жамор. И опет сам куцао.

– Напред! – чуо сам неколико гласова.

Ушао сам. Све су главе биле окренуте према мени и готово све су имале зачуђене фаце. Али нико није устао.

Окренуо сам се и поново изашао у ходник. И поново покуцао. Зачуо се општи кикот и једно хорско:

– Напред!

Ушао сам. Опет нико није устао, али су се сви кикотали. Најзад ми је прекипело:

– Осмо пет, бришите у ходник! Испред врата станите у ред, два и два. Када будете готови, редар нека ми јави. Брже!

Створила се гунгула, али су прилично брзо изле-тели. Уз сасвим одговарајућу галаму, наравно. Сео сам за катедру. Ускоро се зачуло куцање и једна је девојчица ушла:

- Наставнице, готови смо.
- Хвала. Уђите сви.

Док су улазили, устао сам и поздравио их стојећи. Нису галамили и то је било добро. Само су одлазили до својих места и седали. А када је и последњи ушао и сео, проговорио сам тихо, кроз стегнуто грло:

- Устајте!

Устали су.

– Нека вам ово буде довољно. У овој школи се, то знам из сопственог искуства, улазак наставника поздравља устајањем. О дисциплини још нећемо да разговарамо. Рано је. Прво ћемо о оном најосновнијем. Молим вас, децо, да се потрудите како бисте убудуће бар личили на ученике ове школе...

И тако редом. Говорио сам бар десетак минута у таквом тону, на такав начин, трудећи се да их што више успавам. А онда сам их продрмао:

– А сада ћемо мало да вежбамо поздрављање старијих особа!

Устао сам, узео дневник и пришао вратима. Неколицина је укапирала и скочила.

– Не ваља! – вратио сам се до катедре, сео, па устао и поновио одлазак до врата.

Сви су устали.

Изашао сам у ходник, сачекао мало, па ушао. Сви су устали. Пришао сам катедри, насмејао се и рекао:

– Аха, генијалци! Радимо као у првом разреду. Тако вам и треба. Иначе, могу вам рећи да сте баш смешни... Од сада ћемо проблеме да решавамо кратко и без жваке.

Потражио сам погледом ону двојицу мојих дужника. Нисам их видео. Прозвао сам:

– Милан и Зоран.

Устала је она девојчица, редар:

– Нису на часу, наставнице.

– Значи, бриснули – закључио сам. – Нека то буде њихов проблем. Поздравите их, када их видите. Реците им само овако, Хајдук их је поздравио. И ништа више.

Није то био њихов проблем, знао сам. Ипак, било је с једне стране боље што су одмаглили. Могли смо да решавамо друге ствари, далеко важније за овај разред и мене.

* * *

У дворишту се већ окупљала друга смена када сам коначно кренуо кући.

Иза, код фискултурне сале, још увек је било место за пушаче. Завирио сам, издалека. Много је више било девојчица но у моје време. И много више клинаца опште.

На терену су, као и пре, клинци играли кошарку. А иза коша, као и пре, стајале су клинке чувајући наочаре, сатове и важне драугулије својим спортским јунацима. Живот је тако неумитно обновљив...

До мене је доскакутала лопта, и шта ми је друго преостало? Ухватио сам је, одмерио и убацио у кош.

– То је онај нови биологичар – чуо сам једну клинку како каже другој. – Он је разредни осмом пет.

– Супер је! – одговорила је друга.

Погледао сам их преко наочара. Обе су ми личиле... обе су ме подсећале на нешто давно, нешто што се на заборавља.

Кренуо сам уз степениште. На зиду, испод прозора библиотеке, црнело се огромно КИЗА&ТУТА, издвојено од осталих жврљотина. Није било тешко повезати: моји Зоран и Милан.

Скренуо сам лево, према новом насељу. Није ми се ишло бусом. Сада је гужва, а и баш ми је легло пешачење.

– Наставнице, извините...

Окренуо сам се. Прилазила ми је Јелена Перић, мала из друге клупе, поред Марка Краљевића. Стао сам:

– Изволи?

– Ја бих да вам нешто кажем – гледала ме је отворено и озбиљно у очи.

– Па кажи.

– А може ли негде... мислим... не овде, испред школе?

– Ако идеш у мом правцу – насмешио сам се – можемо да причамо успут.

Пошли смо заједно даље. У оваквом случају важе само две варијанте: или тужака или има гадан проблем.

– Не знам како да вам кажем – био је то очекивани увод. – Немојте да мислите да тужакам, али ово морате да знате. Тута и Киза, знате... овај, Тутуновић и Унуковић... казали су... они ће да вам сместе, мислим, они су причали...

Прекинуо сам њено мучење:

– Они ће да ми наместе фрку, је ли тако?

Зинула је као ципела:

– Како знате?

Помиловао сам је по коси.

– Знам, Јелена, такве будале. Али ми није јасно због чега ме баш ти упозораваш...

– Мрзим фрку – поруменела је. – А они су чисти олоши, часна реч!

Деловала је искрено. Било је добро и то што је одлучила да ми каже. Она је била председник одељенске. Знао сам сада да то није било обично тужакање, већ некакав покушај оцењивања вредности новог разредног.

– Немојте да се смејете, наставниче! – наљутила се малецка. – Наместиће вам Бабуру и његово друштво.

Е, ту сам се тек засмејао: Бабура – сто година га нисам видео! Чуо сам од мојих ортака да је са школом отишао у аут и да је увелико у шверц-бизнису.

– Не брини, шефице – потапшао сам је по рамену. – И тај Бабура је из осмог пет.

Поново је зинула. Ако тако настави, прогутаће ме читавог, све са наочарима и патикама. Стао сам:

– Ја ћу овде. Хвала ти на добрим вестима. Иди ти, моја Јеленице, мирно кући и понови све што

сте до сада радили из биологије. А Бабура... то ти је чиста ботаника. Дакле, мој фах.

Тако смо се растали. Био је то први, буран дан на почетку моје наставничке каријере.

Лакше је, мајке ми, било бити – ученик.